

УДК 785+78.03

МЕТОДИЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ РЕПЕРТУАРУ СТУДЕНТСЬКОГО ОРКЕСТРУ НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Микола Пшеничних

старший викладач кафедри музики і хореографії
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ Донецької області, Україна
shapoval40@bk.ru

Володимир Кривохвостов

старший викладач кафедри музики і хореографії
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ Донецької області, Україна

Анотація. У статті висвітлено один із аспектів формування професійної компетентності майбутніх учителів музики, який пов'язаний з опануванням фахових музично-виконавських навичок в курсі «Оркестрового класу» і реалізований в діяльності студентського виконавського колективу – оркестру народних інструментів. Схарактеризовано групи музичних жанрів, які зазвичай складають основу репертуару народно-оркестрових студентських колективів: обробки народних мелодій; твори української й світової класики, оркестровані для народних виконавських колективів з урахуванням виконавських можливостей кожного конкретного оркестру; твори сучасних композиторів, написані спеціально для оркестрів народних інструментів. Сформульовано основні методичні принципи добору репертуару студентського оркестру народних інструментів, серед яких: урахування технічних і художньо-виконавських можливостей студентського оркестру; включення до репертуару творів різних жанрів; відповідність оркестрових партитур інструментальному складові студентського оркестру та коригування їх за необхідності; вибір творів, виконання яких викликає інтерес у студентської аудиторії; використання досвіду провідних професійних колективів народних інструментів; постійне оновлення репертуару оркестру.

Ключові слова: оркестр народних інструментів; оркестровий клас; майбутні вчителі музики; репертуар; музичний жанр.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ РЕПЕРТУАРА СТУДЕНЧЕСКОГО ОРКЕСТРА НАРОДНЫХ ИНСТРУМЕНТОВ

Николай Пшеничных

старший преподаватель кафедры музыки и хореографии
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»
г. Славянск Донецкой области, Украина
shapoval40@bk.ru

Владимир Кривохвостов

старший преподаватель кафедры музыки и хореографии
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»
г. Славянск Донецкой области, Украина

Аннотация. В статье освещен один из аспектов формирования профессиональной компетентности будущих учителей музыки, связанный с освоением профессиональных музыкально-исполнительских навыков в курсе «Оркестрового класса» и реализованный в деятельности студенческого исполнительного коллектива – оркестра народных инструментов. Охарактеризованы группы музыкальных жанров, традиционно составляющие основу репертуара народно-оркестровых студенческих коллективов: обработки народных мелодий; произведения украинской и мировой классики, оркестрованные для народных коллективов с учетом исполнительских возможностей каждого конкретного оркестра; произведения современных авторов, написанные специально для оркестров народных инструментов. Сформулированы основные методические принципы отбора репертуара студенческого оркестра народных инструментов, среди которых: учет технических и художественно-исполнительских возможностей студенческого коллектива; включение в репертуар произведений разных жанров; соответствие оркестровых партитур инструментальному составу студенческого оркестра, их корректировка при необходимости; выбор произведений, исполнение которых вызывает интерес у студенческой аудитории; использование опыта ведущих профессиональных коллективов народных инструментов; постоянное обновление репертуара оркестра.

Ключевые слова: оркестр народных инструментов; оркестровый класс; будущие учителя музыки; репертуар; музыкальный жанр.

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF FORMING REPERTOIRE OF STUDENTS' FOLK INSTRUMENTAL ORCHESTRA

Mykola Pshenychnykh

Senior Lecturer of Music and Choreography Department,
SHEE “Donbas State Pedagogical University”
Sloviansk, Donetsk region, Ukraine
shapoval40@bk.ru

Volodymyr Kryvokhvostov

Senior Lecturer of Music and Choreography Department,
SHEE “Donbas State Pedagogical University”
Sloviansk, Donetsk region, Ukraine

Abstract. One of the main aspects of forming future music teachers' professional competence, connected with mastering professional musical and performing skills in the course “Orchestra Class” and realized in the activity of students' performing group, is revealed. Nowadays the problem of creative personality development is relevant, as creative future music art teachers freely orient themselves and guide pupils students in today's cultural environment, music and media space, have a strong musical taste and aesthetic guidelines.

The music genre groups have been characterized in the article. It is thought that these groups are the traditional components of repertoire of folk and orchestra student groups: arrangements of folk tunes; works of Ukrainian and world classics, orchestrated for the folk groups, taking into account each orchestra performing possibilities; works by contemporary authors, written specifically for the orchestra of folk instruments.

The main methodological principles of selecting the repertoire for the student orchestra of folk instruments are disclosed, including: technical, artistic and performing capabilities of student groups; involvement of works of different genres into the repertoire; correspondence of orchestra scores to instrumental composition of the student orchestra, and their correction if it is necessary; selecting works, whose performing arouses interest of the student audience; using the experience of the leading professional ensembles of folk instruments; constant updating the orchestra's repertoire.

In the conclusion the author emphasizes that taking into account the methodological tips helps solve the main tasks within the course of "Orchestra Class". These tips are the following: students' acquaintance with the history of foundation, composition, ways of musicianship, technique of playing the instrument of folk instrument orchestra and acquaintance with specific orchestral music; development of all students' skills; mastering one or more musical instruments.

Key words: orchestra of folk instruments; orchestra class; future music teachers; repertoire; music genre.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики забезпечується низкою фахових професійно зорієнтованих дисциплін, серед яких особливе місце посідає опанування навичок музично-оркестрового виконавства в курсі «Оркестровий клас». Колективне музикування, зокрема гра в оркестрі народних інструментів, створює умови для набуття основних фахових компетенцій, які складають основу професійної компетентності вчителя музичного мистецтва: когнітивної (знання з галузі оркестрового виконавства, оркестрових стилів, диригентської майстерності, оркестровки та ін.), практично-виконавської (удосконалення професійних навичок гри в оркестрі під час вивчення кращих зразків музичної класики, народної музики та творчості сучасних композиторів, розвиток навичок сценічної майстерності й артистизму під час концертно-виконавської діяльності), ціннісно-рефлексивної (розширення художньо-естетичного світогляду здобувачів вищої музично-педагогічної освіти, ознайомлення їх із широким колом творів класичної, сучасної, народної музики; формування творчої особистості, готової до професійного саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації).

На сучасному етапі відбувається зміна освітньої парадигми, йде процес інтеграції вітчизняної освіти в європейський освітній простір, розробляються нові освітні стандарти, держава і суспільство вимагають від

освітян формування нової генерації педагогічних працівників – справжніх професіоналів, здатних до подальшого реформування освітньої галузі в річищі завдань національного й інтернаціонального виховання. Саме в цей час актуалізується питання розвитку творчої особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, який вільно орієнтується та зможе зорієнтувати учнів у сучасному культурному середовищі, музично-інформаційному просторі, має сформований музичний смак та міцні естетичні орієнтири. Тому музикування в оркестрі народних інструментів у межах дисципліни «Оркестровий клас» для формування майбутніх музикантів-педагогів є особливо актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання музично-оркестрового виконавства, зокрема в оркестрі народних інструментів, досліджувалися вітчизняними вченими всебічно. Науковці зверталися до особливостей конструкції, звуковидобування й звучання народних музичних інструментів, їх історії, можливостей використання в складі українського народного оркестру, розглядали культурно-історичну еволюцію українського оркестру народних інструментів (Є. Бобровников, Є. Бортник, Л. Гайдамака, А. Гуменюк, В. Гуцал, С. Марцинковський, О. Незовибатько, Л. Носов, Т. Сідлецька, О. Трофимчук, Л. Черкаський та ін.); досліджували методичні аспекти роботи з народним оркестром, специфіку виконавської діяльності (В. Воеводін, О. Ільченко, В. Комаренко, І. Розумний, Є. Юцевич та ін.).

Деякі вчені торкалися питань специфіки репертуару для українського народного оркестру (В. Гуцал, В. Дейнега, Л. Дrajниця, Т. Сідлецька та ін.). Приміром, Т. Сідлецька, аналізуючи процеси культурно-історичної еволюції українського оркестру народних інструментів, відзначає жанрово-стильову розмаїтість оркестрового репертуару на сучасному етапі розвитку інструментального виконавства на народних інструментах. Вона вказує на органічне поєднання традицій народно-оркестрового виконавства другої половини ХХ ст. із новаторськими тенденціями у творчості сучасних композиторів А. Гайденка, В. Зубицького, В. Шумейка, Ю. Шевченка та ін., які намагаються органічно поєднати народну традицію з жанрами професійної музики та сучасним музичним мисленням, синтезувати фольклорний мелос із музичною стилістикою джазу, естради, розкрити нові звуковиражальні і темброві можливості сольних інструментів та оркестру [с. 15].

Формулювання цілей статті. Розглянути питання формування репертуару сучасного студентського оркестру народних інструментів, визначити певні методичні принципи, дотримання яких має забезпечити виконання основних завдань професійно зорієнтованого курсу «Оркестровий клас», окреслити шляхи ефективного розвитку професійної компетентності майбутніх учителів музики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед провідних завдань навчальної дисципліни «Оркестровий клас», що її вивчають майбутні вчителі музики, визначено обов'язкові форми діяльності оркестрового колективу, передусім це досконале (концертне) виконання музичних творів, читання нот з аркуша, транспонування. Зазвичай виокремлюють такі форми опрацювання навчальним репертуаром оркестру:

- ескізне вивчення оркестрових творів для ознайомлення з різноманітними музично-стильовими напрямками, формування в майбутніх музикантів-педагогів навичок орієнтування у стильових і жанрових ознаках;

- ґрунтовне опрацювання творів із кропіткою роботою над вивченням нотного тексту, штрихів, опанування специфічних прийомів звуковидобування, робота над темпом, агогікою тощо;

- повторне виконання оркестрових творів, що забезпечує актуалізацію оркестрово-виконавського досвіду.

Кожен рівень занурення виконавців у музичний твір та його успішність залежать від майстерності керівника оркестру в доборі відповідного репертуару.

Спробуємо розглянути, які музичні жанри складають основу репертуару народно-оркестрових студентських колективів.

1. Обробки народних мелодій. Це традиційний для оркестрів народних інструментів жанр, перші обробки народнопісенних і танцювальних мелодій у вигляді варіаційних циклів, танцювальних дивертисментів, рапсодій, сюїт тощо з'явилися водночас із першими оркестрами. Формотворення в жанрі обробки народної пісні (танцю) завжди залежить від жанрової природи першоджерела, твір для народного оркестру може бути написаний у варіаційній формі (переважно тип фігураційних варіацій), відтворювати куплетно-варіаційну (заспівно-приспівну) структуру або втілювати риси суто національного жанру

«думки-шумки». Серед зразків цього жанру відомі на сьогодні твори вітчизняних композиторів на українські народні теми О. Должикова («Троїсті музики», «Свято на Буковині», «Чернігівська полька»), Л. Колодуба («Гуцульські старосвітські награвання» для сопілки з оркестром), І. Щербакова (Фантазія на тему української народної пісні «І шумить, і гуде»), Є. Кравченка (Закарпатський весільний танок «Березянка», «Коло»), І. Вимера («Подільський козачок»), Ю. Шевченка («Гумореска»), В. Гекера («Мелодія і буковинські козачки»). У названих творах презентовано народно-інструментальну музику різних регіонів України (Поділля, Слобожанщини, Гуцульщини, Буковини тощо) й відтворено регіонально-локальні народні виконавські традиції.

2. Твори української й світової класики, оркестровані для народних виконавських колективів з урахуванням виконавських можливостей кожного конкретного оркестру. Цей жанр у складі репертуару студентського оркестру народних інструментів демонструє бажання аранжувальника втілити композиторський задум засобами народних інструментів, а також продемонструвати власне тлумачення концепції оригіналу. Звідси і поява нових прийомів гри, пошук нових звукових барв та нових художньо-виразних засобів народно-інструментального виконавства.

Серед творів, майстерно оркестрованих для народного оркестру, – симфонічна музика Д. Бортнянського, Й. Брамса, М. Глінки, С. Гулака-Артемовського, А. Дворжака, М. Калачевського, М. Лисенка та ін.

3. Твори сучасних композиторів, написані спеціально для оркестрів народних інструментів. Слід назвати яскраві оригінальні витвори народно-музичного мистецтва, написані В. Зубицьким («Рапсодія №1 для скрипки з оркестром народних інструментів», «Святковий концерт» для оркестру), І. Гайденком («Сонячне коло» для цимбалів з оркестром, «Три наспіви на текст Гр. Сковороди» для хору й оркестру народних інструментів), А. Гайденком (концертні твори для оркестру українських народних інструментів «Весняні ігрища», «Українські візерунки», оркестрові сюїти «Українські майоліки», «Українські сюжетні танці»), Ю. Щуровським («Похідна гетьманської варти», «Прадавні суголоси», «Думка-шумка»), Ю. Алжневим («Українські візерунки»), В. Гуцалом («Танцювальні награвання», «Козобас», «Сурма», «Свиріль», «Троїсті музики», «Веснянка», «Святковий марш»), О. Яковчуком («Веснянки»,

«Карпатський триптих», «Буковинське капричіо», фольк-кантата «Подільські співанки» для сопрано з оркестром, симфонічна поема «Дніпро»). Ці твори демонструють органічне поєднання народних музично-виконавських традицій та сучасної техніки письма.

Отже, можна визначити три основні репертуарні напрями сучасного народно-оркестрового виконавства

- фольклорний – обробки, фантазії, парафрази, варіації, рапсодії, концертні п'єси на народні теми;
- академічний – перекладення (транскрипції, аранжування) української та світової класики;
- оригінальні композиції, написані спеціально для оркестрів народних інструментів.

Укладаючи репертуар для студентського оркестрового колективу, його керівник повинен дотримуватися певних методичних принципів. По-перше, слід урахувувати технічні й художньо-виконавські можливості студентського оркестру, склад якого кожен рік оновлюється, що призводить до постійних змін рівня виконавської майстерності колективу. Відібрані музичні твори повинні, з одного боку, не бути занадто простими чи надмірно складними, з іншого боку, вони мають сприяти загально-художньому й музично-виконавському розвитку майбутніх учителів музики.

По-друге, репертуар оркестру повинен складатися з творів різних жанрів, тобто включати і обробки народних мелодій (фантазії, парафрази, варіації, рапсодії на народні теми), і перекладення музичних зразків української та світової класики у вигляді транскрипцій та аранжувань, і оригінальні авторські твори для оркестрів народних інструментів. Таке органічне поєднання творів різних жанрів у репертуарі оркестру створює його відповідний художній рівень.

Крім того, усі партитури, відібрані для виконання студентським оркестром народних інструментів, повинні відповідати інструментальному складові оркестру, відображати й підкреслювати його самобутність. Керівник оркестру завжди має можливість відкоригувати партитуру для конкретного оркестрового складу.

Має значення й інтерес до опрацювання того чи того музичного твору здобувачами вищої освіти, що стає запорукою успішного засвоєння технічних і художньо-виконавських труднощів твору, а також яскравих

концертних виступів колективу. Слід добирати твори високохудожні, що здатні збагатити духовно учасників колективу і розвинути їх виконавський рівень, а також постійно оновлювати репертуар.

Уважаємо, що в роботі з репертуаром студентського оркестру народних інструментів доцільно використовувати досвід провідних професійних колективів, приміром, Національного оркестру народних інструментів України, художнім керівником і головним диригентом якого є В. Гуцал. Як влучно вказує Т. Сідлецька, художні принципи цього колективу ґрунтуються на розширенні жанрово-стильової палітри репертуару та залученні оригінальних високохудожніх творів сучасних композиторів, органічному поєднанні народної та академічної традицій, використанні різноманітного народного музичного інструментарію, розкритті технічно-виражальних можливостей епізодичних інструментів, досягненні злагодженості і тембральної колоритності оркестрового звучання [с. 17]. Майстерно підібраний репертуар, різнобарвність його жанрово-стильової палітри, а також використання національних традицій народного музикування забезпечують високу професійну майстерність оркестрового виконавства.

Висновки. Отже, сформулюємо основні методичні принципи добору репертуару студентського оркестру народних інструментів:

1. Урахування технічних і художньо-виконавських можливостей студентського оркестру.
2. Уключення до репертуару творів різних жанрів.
3. Відповідність оркестрових партитур інструментальному складові студентського оркестру та коригування їх за необхідності.
4. Вибір творів, виконання яких викликає зацікавлення в студентської аудиторії.
5. Використання досвіду провідних професійних колективів народних інструментів.
6. Постійне оновлення репертуару оркестру.

Урахування наведених методичних порад забезпечить виконання основних завдань курсу «Оркестровий клас», зокрема ознайомлення здобувачів вищої освіти з історією створення, будовою, способами звуковидобування, технікою гри на інструментах оркестру народних інструментів та ознайомлення зі специфікою оркестрового музикування; розвиток усього комплексу музичних здібностей студентів; оволодіння

навичками гри на одному або кількох оркестрових інструментах під час опрацювання кращих зразків вітчизняної та зарубіжної класики, зразків народної музичної творчості; формування музичного смаку й розвиток естетичного відношення до культурних надбань свого народу та мистецтва загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуцал В. Грає оркестр українських народних музичних інструментів / В. Гуцал. – К. : Мистецтво, 1978. – 168 с.
2. Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах : підруч. для вищ. та серед. муз. навч. закл. / М. Давидов. – К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2005. – 420 с.
3. Ільченко О. Народне оркестрове виконавство: аматорство і проблеми художності : монографія / О. Ільченко / Відп. ред. А. Лашенко. – К. : КДІК, 1994. – 116 с.
4. Нелюбов Р. М. Проблеми та перспективи колективного народно-інструментального музикування [Електронний ресурс] / Р. М. Неболюбов. – Режим доступу: [file:///C:/Users/User/Downloads/znppo_2012_11_51%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/znppo_2012_11_51%20(1).pdf).
5. Оркестр народних інструментів : навчально-методичний посібник / Є. В. Роговська, В. В. Рутецький. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 220 с.
6. Сідлецька Т. І. Культурно-історична еволюція українського оркестру народних інструментів : автореф. дис... канд. мистецтвознав. / Т. І. Сідлецька; Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2007. – 19 с.
7. Сідлецька Т. І. Особливості репертуару народно-оркестрових колективів на сучасному етапі [Електронний ресурс] / Т. І. Сідлецька. Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Afina/2011_11/sidlet.pdf.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Hucal, V. (1978). *Hraie orkestr ukrainskykh narodnykh muzychnykh instrumentiv [Ukrainian folk musical instruments orchestra plays]*. Kyiv: Mystectvo [in Ukrainian].
2. Davydov, M. (2005). *Istoriia vykonavstva na narodnykh instrumentakh [History of playing folk instruments]*. Kyiv : NMAU im. P. I. Chajkovskjogho [in Ukrainian].
3. Ichenko, O. (1994). *Narodne orkestrove vykonavstvo: amatorstvo i problemy khudozhnosti [The folk orchestral performance: amateurism and artistic problems]* A. Lashhenko (Ed.). Kyiv : KDIK [in Ukrainian].
4. Neliubov, R. M. *Problemy ta perspektyvy kolektyvnoho narodno-instrumentalnoho muzykuvannia [Problems and prospects of the collective folk instrumental music]* Retrieved from [file:///C:/Users/User/Downloads/znppo_2012_11_51%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/znppo_2012_11_51%20(1).pdf). [in Ukrainian].
5. Rohovska, Je. V., & Rutetskyi, V. V. (2014). *Orkestr narodnykh instrumentiv [Folk instrumental orchestra]* Zhytomyr : ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
6. Sidletska, T. I. (2007). *Kulturno-istorychna evoliuciia ukrainskogho orkestru narodnykh instrumentiv [Culture and historical evolution of Ukrainian folk instrumental orchestra]* *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv : Kyjiv. nac. un-t kuljtyry i mystec [in Ukrainian].

7. Sidletska, T. I. *Osoblyvosti repertuaru narodno-orkestrovykh kolektyviv na suchasnomu etapi* [*Features of the repertoire of folk orchestral groups at present*] Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Afina/2011_11/sidlet.pdf. [in Ukrainian].